

ISTORIJA KAO NAUKA

OD NARACIJE DO NAUKE

XIX. NASTANAK NAUČNE ISTORIOGRAFIJE

- U periodu koji je bio više obilježen bujanjem strasti negoli objektivnošću, rođena je *naučna istorija* i to upravo u Njemačkoj, zemlji u kojoj se se **problemi nacije i pitanje države postavili u najzaoštrenijem obliku**. **Podijeljena na erudiciju koja je pripremala kritička izdanja, stvarajući pomoćne istorijske nauke i istoričare koji su opisivali istorijske činjenice na temelju neprovjerenih izvora, istorijska je nauka svoju naučnu utemeljenost mogla ostvariti tek povezivanjem ovih odvojenih pravaca.**

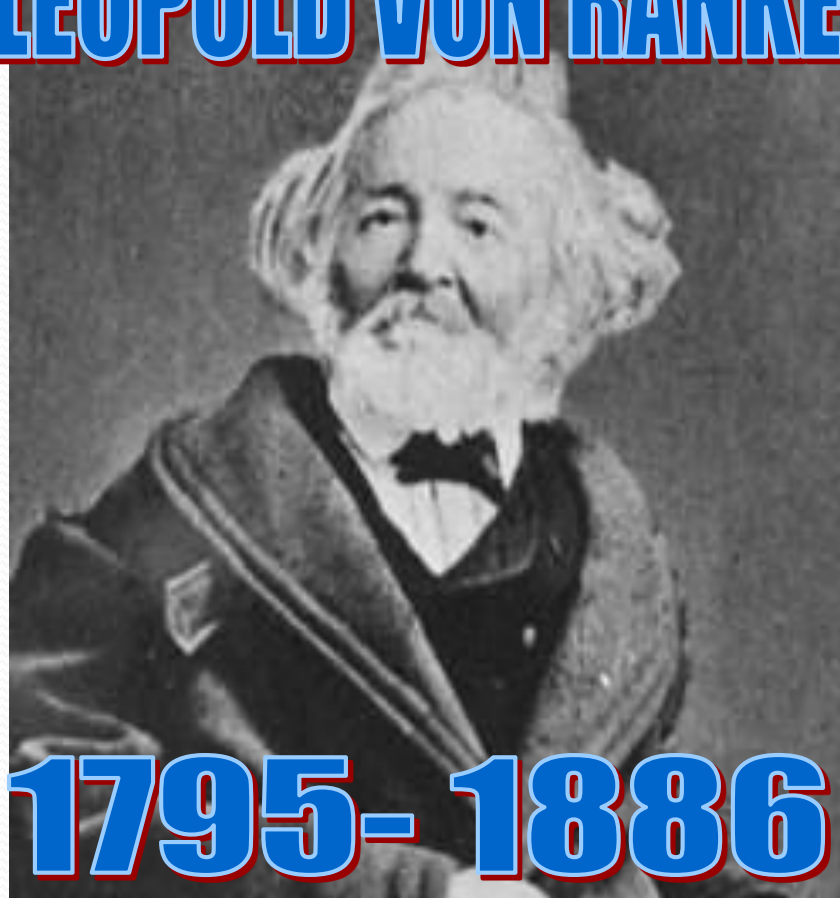
utemeljivačima ISTORIJSKE NAUKE

smatraju se njemački historičari

1776-1831

LEOPOLD VON RANKE

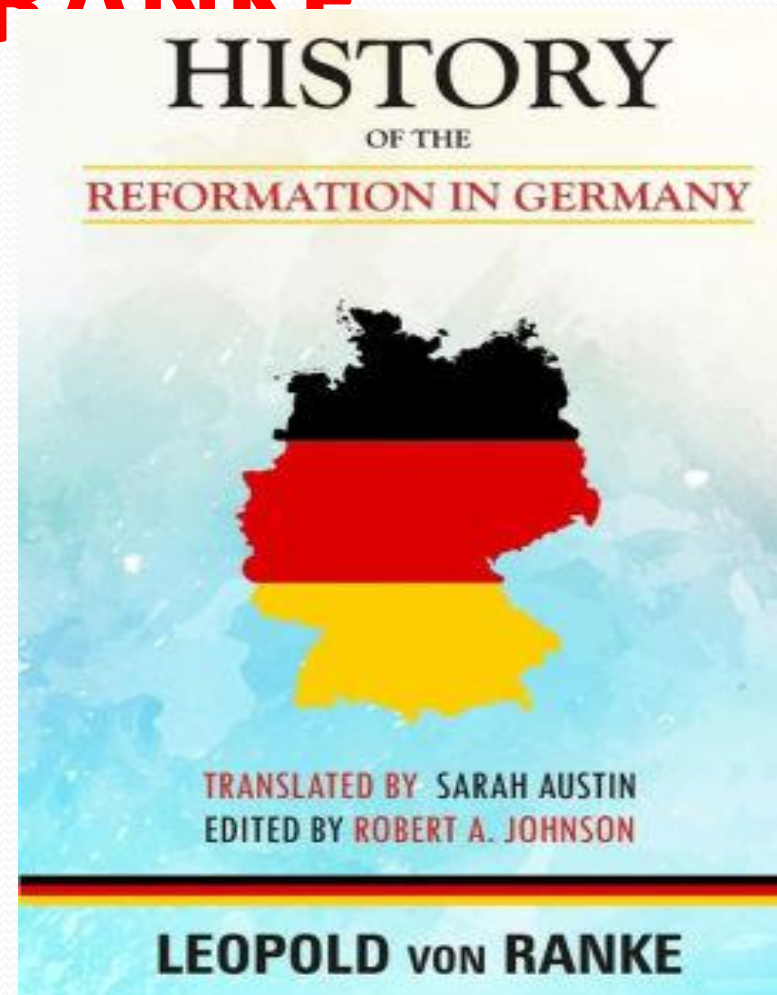
GEORG NIBUR

1795-1886

NIBUR I RANKE

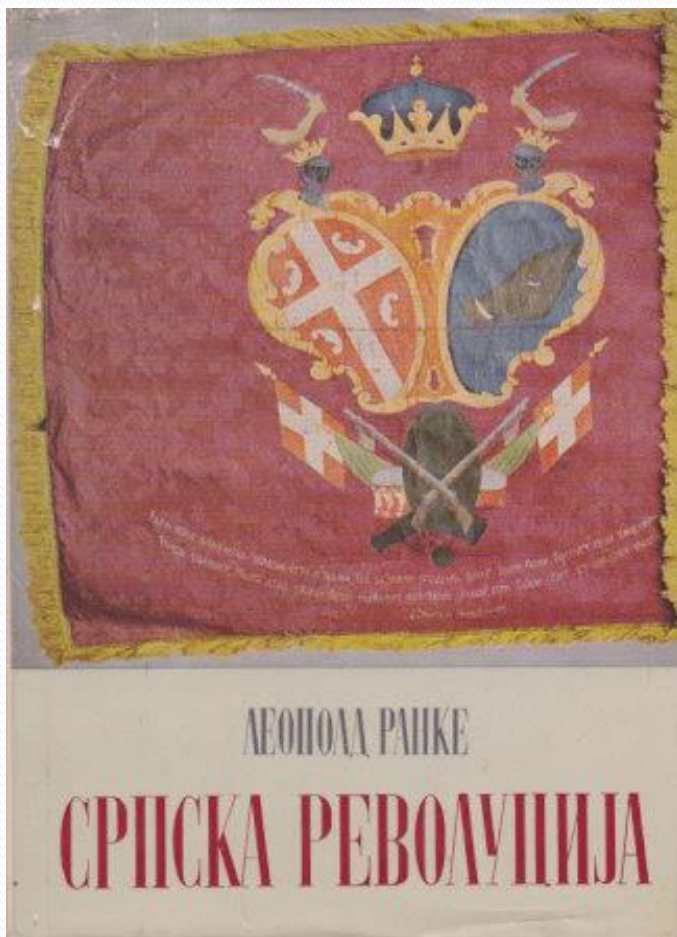
Nibur, porijeklom Danac, je pod uticajem reakcionarnog romantizma, **istorijske činjenice tumačio isključivo s gledišta interesa slobodnog seljaka**. Time je dodirujući društvene strukture prevazilazio gledište romantičarskog metafizičkog duha. **Leopold Ranke** je svojim djelom ***Istorija romanskih i germanskih naroda 1495-1535***, koje se smatra temeljom **genetičke istorije**, postavio **principe naučnog rada**. Rankeov metodološki princip **sadržan je u njegovoj poznataoj maksimi da spoznaju prošle stvarnosti želi istražiti kako je uistinu bilo?** Najveći dio njegovih radova posvećen je političkoj i diplomatskoj istoriji. Njegovi zaključci o političkim događajima usmjereni su isključivo na podršku vladajućeg sloja.

LEOPOLD VON RANKE

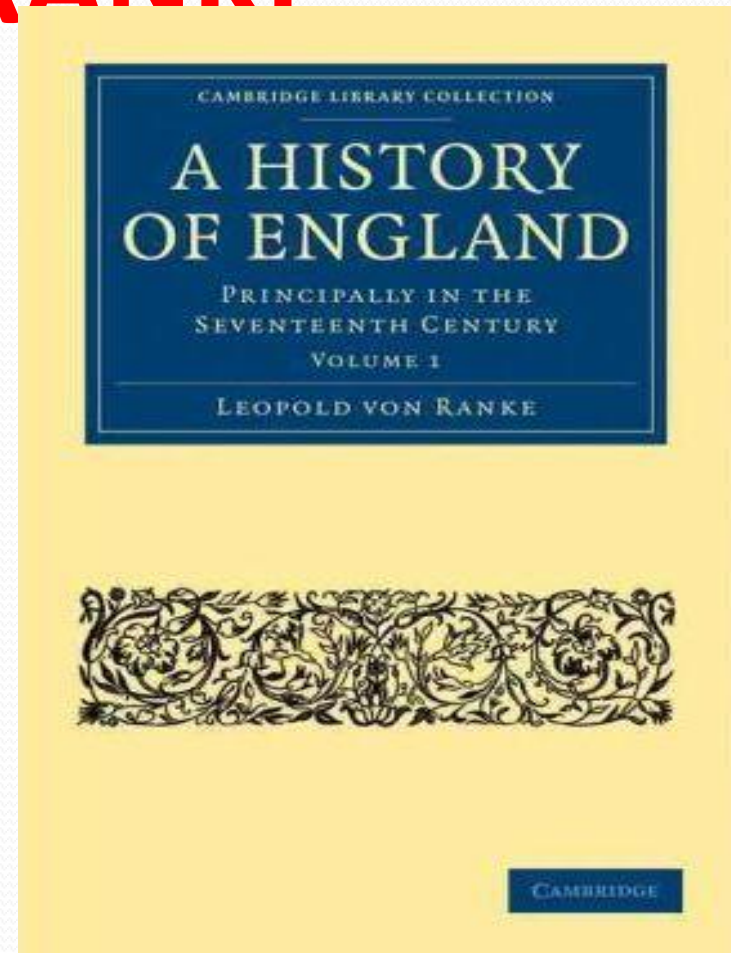
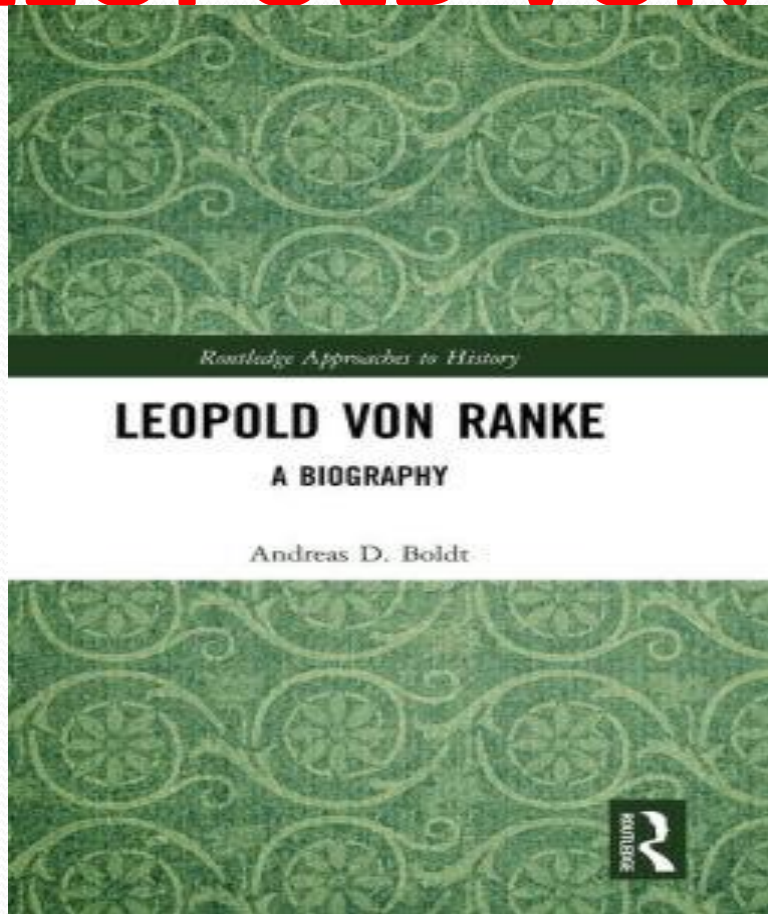

LEOPOLD VON RANKE

LEOPOLD VON RANKE

RANKE –PRVI MODERNI ISTORIOGRAF

- Uticaj njemačke idealističke filozofije na Rankeov stvaralački rad ogleda se u tome što je osnovnim predmetom istraživanja smatrao *državu*. *Spoljnu državnu politiku stavljao je ispred unutrašnje*. Ne uspijevajući da sagleda sve slojeve društva, pokretačku *snagu istorije vidio je samo u velikim ličnostima*. Istraživanje vladajućih ideja iz prošlosti, svodio je na potrebu njihovog opisivanja, a ne i ocjenjivanja. Po njemu one su bile neobjašnjive. U ovom Rankeovom stavu uočljiv je *religiozni osnov njegovog kritičkog istorizma*. *Ne uočavajući zakonitosti u istoriji, Rankeov istoricizam imao je odlike relativizma*. Svaku pojedinačnu istorijsku činjenicu sagledavao je kao individualnost samu za sebe. Ali Rankeova *kritička analiza izvora, njegov istorijski metod, njegov put do odgovora na pitanje zašto bio je najvažniji uslov za postizanje objektivnosti u istoriografiji, odnosno oprvdanosti da se nazove prvim modernim istoričarem*.

"PRUSKA ŠKOLA"

- **Johan Gustav Droysen** (1808-1884), osnivač pruske škole, svojim djelima je opravdavao ličnu odu pruskom militarizmu. Radom „*Istorija pruske politike*“ unaprijedio je Rankeovu tehniku time što je sistematizovao svoja metoda iskusva. Osnovu svog metoda Droysen je formulisao iskazom *razumjeti istražujući*. Ustvari, Droysen smatra da ljudske namjere, osjećanja i postupke iz prošle stvarnosti istoričar može razumjeti tek nakon temeljito obavljenog istraživačkog rada. Time se, po Droysenu, ne ostvaruje samo razumijevanje motiva i namjera pojedinaca već razumijevanje i tumačenje realizacije ideja u svojoj cjelovitosti. Droysenov metod je omogućavao da spoznaja činjenice nije samo puko preslikavanje prošlosti već predstavljanje prošle stvarnosti kroz kritiku i sud.

Johann Gustav Drosen 1808- 1884

Johann Gustav Droysen

Henrih fon Sibel (1817-1895), Henrih fon Trajčke (1834-1896), Teodor Momzen (1817-1903).

HENRICH VON SIBEL

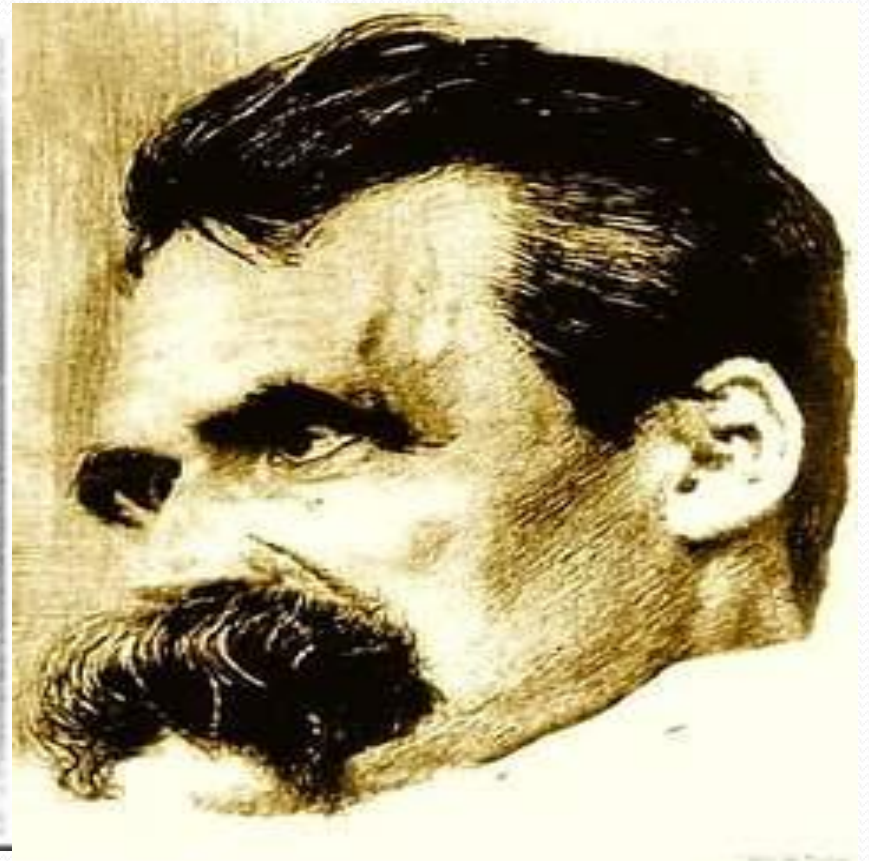
THEODOR MOMMSEN

Ernst Berrnhajm (1850-1942) je autor već spominjanog ***Udžbenika istorijskog metoda i filozofije istorije*** (prvo izdanje 1889).

Najznačajniju kritiku njemačkog historicizma došla je od filozofa **Hejnriha Ničea** (1844-1900) koji je osuđivao apologetiku režima. U svom djelu **O koristi i šteti istorije za život** (1874),

FRIDRIH NIČE

- Znanje o prošlom mora biti sluga ljudi a ne njihov gospodar i po Niče **istoričari slave prošlost na štetu sadašnjosti**. Po njemu postoje tri vrste historiografije : 1. **monumentalna** (slavi velike ličnosti da bi ohrabrila malodušne) ; 2. **antikvarna** (klanja se prošlosti i veliča je omalovažavajući sadašnjost); 3. **kritička** (sudi prošlosti , raskrinkava njene mitove i sprečava gospodarenje prošlosti nad sadašnjošću). Povijest civilizacije za Ničea je borba jakih i slabih za moć. **Destruktivno Ničeovo shvatanje istorije nije uticalo na istoričare XIX vijeka ali ga je iskoristila nacistička ideologija.**

Posmatrajući državu samo kao dio kulture, švajcarski historičar **Jakob Burhard (1818-1897)** je bio prvi historičar koji se suprostavio osnovnim postulatima njemačkog idealističkog historizma

FRANCUSKA

- Za razliku od Njemačke u kojoj društvene promjene nakon 1848. godine nijesu u historiografiji mogle izazvati napustanje uske političke istorije, *u Francuskoj* se istoričari usmjeravaju na istraživanje društvenih činjenica. U Francuskoj se prvi istorijski časopis pojavljuje 1866. godine (*Revue des Questions historiques- Časopis za istorijska pitanja*). Zadatak mu je bio da izvrši *reviziju istorije* na osnovu kritike izvora u tradiciji bolandista i maurinaca . U posljednjoj trećini XIX vijeka francuska historiografija postaje naučna a istorijska istraživanja podvrgava strogim pravilima kanonizovanog istorijskog metoda.

Fistel de Kulanž (1830- 1889).

- Kao tvorac poznatog historijskog djela „*Antički grad*“, Kulanž se svojim stavom zalagao za isključivanje pragmatičnosti iz historije. Nasuprot stavu da su pokretači političkoga života državnici i političke grupe, Kulanž je nastojao dokazati da su ustavne promjene posljedica društvenih odnosa i promjena u vladavini. No, njegovi pogledi su prevazilazili realnost. **Smatrao je da historičar prilikom svog stvaralačkog rada može apstrahovati sam sebe i postaviti se iznad vremena u kome stvara.** „*Jedina vještina historičara, kaže de Kulanž, je u tome da iz dokumenta izvuče sve što ona sadrže i ne doda ništa što ona ne sadrže. Najbolji historičar je onaj koji se najčvršće drži tekstova, koji ih najtačnije tumači, koji piše, pa čak i misli na osnovu njih.*“ Pokretačku snagu historije Fistel de Kulanž je vidio u idejama samog naroda, odnosno idejama širih slojeva društva.

Aleksis de Tokvil (1805-1859)

- *Tokvil* je zastupao teoriju da su zakoni izraz društvenih struktura i da je potrebno istraživati društvo da bi se spoznali zakonodavstvo i običaji nekog naroda. **Njegovo prevazilaženje romantičarskog shvatanja da je revolucija označila prekid sa prošlošću, ostvario je izučavanjem same geneze revolucije.** Razlikujući pojave dugog trajanja od onih pojava koje su se brzo mijenjale, Tokvil je klase i staleže izučavao u okviru društva, osporavajući njihovo posmatranje samo sa političkog aspekta. Njegova knjiga ***O demokratiji u Americi (1835-1840)*** i danas je za mnoge sociologe i politikologe temeljna interpretacija društva u SAD, dok se u djelu ***Stari režim i revolucija (1856)*** bavi razmatranjima pitanja o francuskoj revoluciji koja su i danas aktuelna. Tokvil je dao veoma veliki teoretski doprinos sociologiji jer se bavio društvenim zakonitostima i više ga je zanimao nastanak društvenih oblika i ideoloških činilaca nego političke institucije i smatra se autorom prvog djela *sociološke historiografije*.

Aleksis de Tokvil (1805-1859)

Alexis de Tocqueville (1805-1859)

- 1835 *La democracia en América* (1er Vol.)
- 1840 *La democracia en América* (2er Vol.)

La democracia en América no sólo supuso la presentación en Europa de las instituciones políticas estadounidenses, sino una reflexión sobre el valor de la democracia en la vida de una sociedad y sobre el devenir mismo de la historia política de Occidente.

Gabriel Monod (1844-1912), glavni urednik *Revue Historique*, po kome je istorijska nauka bila nužna za uspostavljanje *veličine domovine*. **Ernest Renan** (1823-1892) bavio se porijeklom hrišćanstva a djelom *Isusov život* (1863) izaziva skandal koji je platio gubljenjem profesure na *College de France*, ali je kasnije izabran u Francusku akademiju. Za njega je Isus bio izuzetan čovjek a ne Božji sin.

GABRIEL MONOD

ERNEST RENAN

ISTORIOGRAFSKI PRAVCI

POZITIVISTI

- Nakon romantičarske ere u drugoj polovini XIX vijeka pojavila se, podstaknuta uticajem francuske pozitivističke filozofije, **pozitivistička historiografija**. Tradicionalni metafizički pogled na svijet, pozitivizam je postepeno rušio, zastupajući stav da se metodama prirodnih nauka mogu objasniti i fizička i društvena stvarnost. Romantičarsko učenje da se spoznaja prošle stvarnosti može ostvariti jedino osjećanjima i uživljavanjem, pozitivisti su osporavali svojom teorijom da se do stvarne spoznaje prošle stvarnosti dolazi isključivo pomoću zdravog razuma.

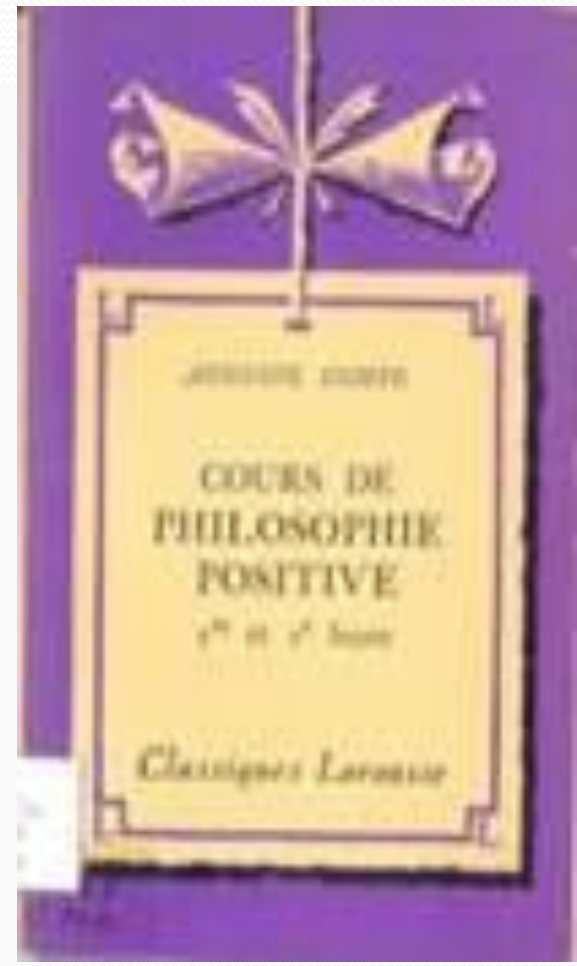
Novе ideje na kojima se zasnivala pozitivistička historiografija formulisao je filozof *Ogist Kont* (1798-1857).

August Comte (1798-1857)

- Coined term, "sociology"
- Positivism:
  - Application of scientific method to social life
  - objective
  - systematic
  - logical
  - observations used to test theories
- Ultimate goal of sociology:
  - social engineering - rational planning to solve social problems

9/700 SOC 2100 Dr. Annes Juska

Ogist Kont (1798-1857).

- Svojim nastojanjem da definiše zakone koji određuju postojanje i razvoj društva, **postavio je temelje sociologiji**. Kont je uslove, koje je trebalo da ispunjava određeno društvo da bi postojalo, nazvao **socijalnom statikom**, za razliku od **socijalne dinamike** tj. istorije, koja bi svoja interesovanja usmjerila ka utvrđivanju pravila razvoja društva. **Zadatak istorije, prema Kontovoj teoriji, bio je da u okviru sociologije utvrdi zakone koji određuju društveni tok. Njegovo učenje da je istorija dio sociologije, pozitivno je uticalo na njen razvoj.**

Kontove ideje u Francuskoj jedino je pokušao da razradi *Ipolit Ten* (1828-1893).

SEINOBS- LANGLOA

- **Šarl Seinobs** (1854- 1942) je autor poznatog djela *Savremena politička istorija Evrope* (1897). U saradnji s **Čarlsom Viktorom Langloa** (1862- 1929) objavio je *Uvod u istorijske studije* (1898), koji predstavlja kanonizaciju istorijskog metoda i koji je bio biblija istoričara. Njihov *Uvod...* definisao je stroga pravila (metode) istorijskoga istraživanja i naravno obilježje u iluziji da istoričar može izbrisati svoju ličnost i strogo objektivno opisivati istorijske činjenice. Seinobs svodi funkciju istoričara na opisivanje činjenica *pročišćenih* kritikom izvora. Shvatanje po kojem se činjenice mogu naći u izvoru u gotovom stanju pošto je istoričar predhodno utvrdio autentičnost i vjerodostojnost izvora, te da ih treba pretočiti u jednostavno znanje, kasnije će biti podvrgnuto kritici, posebno *Analista*.

Najpoznatiji historičari francuskog pozitivizma su bili:

Ernest Levis, Šarl Seinobs i Viktor Langloa

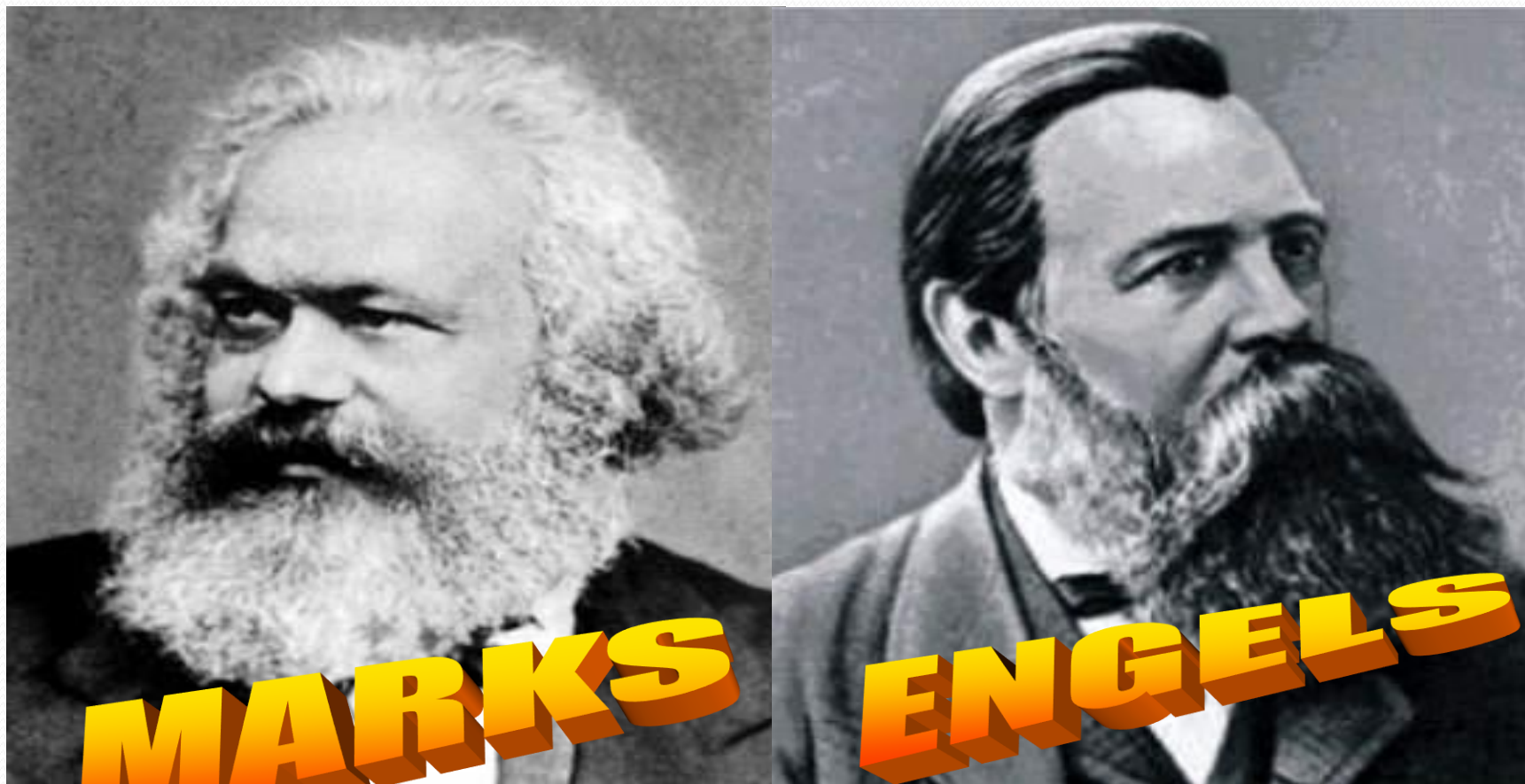
LEVIS SEINOBS

ISTORIOGRAFSKI PRAVCI

Marxistička historiografija

- Osnovni postulati metodologije Karla Marksa (1818-1883) i Fridriha Engelsa (1820- 1895) i njihovo poimanje istorije, izvršili su ogroman uticaj na historiografiju XX vijeka.

Karl Marks (1818-1883) i Fridrih Engels (1820- 1895)

MARKS

ENGELS

MARKSIZAM

- Materijalističko shvatanje istorije, osnov je marksističkog učenja. Marksistička teorija vidjela je istoriju kao progresivan proces usmjeren prema čovjekovoj slobodi, koji se ostvaruje čovjekovim ovladavanjem prirodom. **Ljudi su, po Marksovom gledištu, stvaraoci istorije koju opredjeljuju cjelokupni uslovi koji ih neposredno okružuju.** Marksovo shvatanje bilo je od posebne važnosti za istoričare u smislu sagledavanja i objašnjavanja istorijskih činjenica kao dijela društvene sredine iz koje su proizašle. Marksizam je osnovnu pokretačku snagu istorije vidio u klasnoj borbi, pri tom uočavajući svu složenost društvenih slojeva upletenih u borbu klasa. Predmet istorijskog istraživanja, ova teorija je vidjela u društvenim strukturama. Od velikog značaja za historiografiju bio je Marksov i Engelsov kritički stav prema njemačkoj idealističkoj filozofiji koja je pružala osnovne postulate eruditsko-genetičkoj istoriji. Marksističko poimanje istorije suprotsavljalo se shvatanju o kretanju ideja bez davanja objašnjenja kako su te ideje nastale. Marksova „**ideologija vladajuće klase**“ imala je za cilj da istoričare usmjeri na tumačenje pisanih izvora, upozoravajući da su tvorci tih izvora uvijek pripadnici valdajuće klase, koji su željeli da svoje interese predstave kao interese cjelokupnog društva. Zato Marks kritikuje istoričare koji misao vladajuće klase predstavljaju kao misao jedne ukupne epohe.

MARKSIZAM-UTICAJ

- Poseban uticaj na naučnu historiografiju marksistička teorija je ostvarila početkom XX vijeka. Jer, krajem XIX i početkom XX vijeka uticaj marksizma se više prepoznavao kod onih koje je više zanimala filozofija, ekonomija nego istorija, poput Karla Kauckog u Njmeačkoj, Volpea u Italiji ili *Zan Žoresa* u Francuskoj – koji je svoju *Socijalističku istoriju Francuske revolucije* (objavljena 1901- 1904) napisao pozivajući se na Marksa, Mišlea i Plutarha.
- Marksistička historiografija (posebno u XX vijeku kada doživljava svoj procbat) otvoriće nova polja istraživanja prošlosti. Marksistički istoričari će posebnu pažnju poklanjati društvenim pojavama, radničkom pokretu, položaju radnika, štrajkova, položaju siromašnjih, seljaka, seljačkih ustanaka. Oni podjednaku pažnju pridaju ekonomskoj istoriji, proizvodnji, njenim tehnikama, krizama.

POUKA ZA RAZUMNE

- Jedna od misli koja je objašnjavala XIX vijek riječima da se *na osnovu istine, a uz pomoć nauke može preobraziti cio život* je velikim dijelom svoju potvrdu **dobila i u istorijskoj nauci XIX vijeka**. Kroz obilje idejnih projekata, učenja, teorija i pravaca koji su se unutar sebe granali u određene škole, istorija je tokom XIX vijeka tražila i **pronašla put ka svom velikom cilju, naučnoj utemeljenosti**.